In de zaak 23/78

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens het Protocol van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging door het Hof van Justitie van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, door de Bundesgerichtshof gedaan in het voor die rechterlijke instantie hangend geding tussen:

NIKOLAUS MEETH, handelaar, eigenaar van de firma Nikolaus Meeth, kozijnenfabriek en houtverwerkende onderneming, gevestigd te Piesport (Moezel) (Bondsrepubliek Duitsland)

en

GLACETAL, VENNOOTSCHAP MET BEPERKTE AANSPRAKELIJKHEID, gevestigd te Vienne (Estressin) (Frankrijk),

strekkende tot het verkrijgen van een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van artikel 17, eerste alinea, van het Verdrag van 27 september 1968,

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE,

samengesteld als volgt: H. Kutscher, president, J. Mertens de Wilmars en Mackenzie Stuart, kamerpresidenten, P. Pescatore, M. Sørensen, A. O'Keeffe en G. Bosco, rechters,

advocaat-generaal: F. Capotorti
griffier: A. van Houtte

het navolgende

# ARREST

## Ten aanzien van de feiten

Overwegende dat de feiten, het procesverloop en de opmerkingen gemaakt krachtens het Protocol van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging door het Hof van Justitie van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, kunnen worden samengevat als volgt:

I — Feiten en schriftelijke behandeling

Bij contract van augustus 1972 heeft de vennootschap met beperkte aansprakelijkheid Glacetal (hierna te noemen: Glacetal), gevestigd te Vienne/Estressin (Frankrijk), zich verbonden om met gebruikmaking van eigen vrachtwagens aan de firma Nikolaus Meeth (hierna te noemen: Meeth), kozijnenfabriek en houtverwerkende onderneming, gevestigd te Piesport/Moezel (Bondsrepubliek Duitsland) bepaalde partijen isolatieglas te leveren.

Het tussen de beide partijen gesloten contract bevat, wat het toepasselijke recht en de tot kennisneming van geschillen geroepen rechterlijke instanties betreft, de navolgende bepalingen:

Tenzij het tegendeel is bepaald, is uitsluitend de Duitse wettelijke regeling inzake handelaarsovereenkomsten van toepassing.

...

Voor beide partijen is de plaats van tenuitvoerlegging van het contract Piesport.

...

Iedere door Meeth tegen Glacetal in te stellen rechtsvordering dient bij de Franse gerechten aanhangig te worden gemaakt. Daarentegen dient iedere door Glacetal tegen Meeth in te stellen rechtsvordering bij de Duitse gerechten aanhangig te worden gemaakt.

In de maanden september tot en met december 1972 heeft Glacetal zestien partijen geleverd, waarvan Meeth er — in oktober en december 1972 — vier heeft betaald. Toen Glacetal geen betaling van het restant kon verkrijgen, heeft hij Meeth voor het Landgericht te Trier aangesproken tot betaling van een vordering groot DM 126 501,22.

Het Landgericht heeft bij vonnis van 13 januari 1975 Meeth veroordeeld om aan Glacetal te betalen een bedrag van DM 123 774,90, vermeerderd met de interesten à 10 % te rekenen vanaf 1 februari 1975.

Nadat door Meeth hoger beroep was ingesteld, heeft het Oberlandesgericht te Koblenz bij arrest van 17 september 1976 het door Meeth aan Glacetal verschuldigde bedrag teruggebracht tot DM 49 509,96 verhoogd met interesten, en wel zulks in aanmerking genomen dat er in een met betrekking tot Meeth's vermogen ingestelde homologatieprocedure een gehomologeerd akkoord was bereikt, waarbij een betaling van 40 % van de schulden der onderneming was voorzien.

Het Oberlandesgericht verklaarde een vordering waarmede Meeth een hem wegens te late of geweigerde levering beweerdelijk verschuldigd bedrag van DM 157 494,03 in compensatie wenste te zien gebracht, niet ontvankelijk: het sprak uit dat het volgens der partijen forumovereenkomst aan Meeth verboden was zulk een vordering elders dan voor de Franse rechter aanhangig te maken.

Nadat Meeth in revisie voor de Bundesgerichtshof de ontvankelijkheid van haar compensatievordering had bepleit, heeft de achtste Burgerlijke Kamer van die rechterlijke instantie zich bij beschikking van 1 februari 1978 krachtens artikel 3, lid 1, van het Protocol van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging door het Hof van Justitie van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, met schorsing van het geding, tot het Hof van Justitie gewend, ter fine van een prejudiciële beslissing inzake de navolgende vragen:

1. Laat artikel 17, eerste alinea, van het Verdrag een overeenkomst toe, op grond waarvan elk van de beide in verschillende Staten wonende partijen bij een koopcontract alleen voor de rechter van haar eigen Staat kan worden gedaagd?
2. Sluit een volgens artikel 17, eerste alinea, van het Verdrag geoorloofde overeenkomst van de in vraag 1 bedoelde inhoud dwingend elke compensatie uit, die een contractpartij uit hoofde van een aan de overeenkomst onderworpen aanspraak tegenover de door de andere partij ingestelde vordering voor de inzake deze vordering bevoegde rechter wil inroepen?

De beschikking van de Bundesgerichtshof is op 27 februari 1978 ter griffie van het Hof ingeschreven.

Overeenkomstig artikel 5, lid 1, van het Protocol van 3 juni 1971 en artikel 20 van het Statuut van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, zijn er op 3 mei 1978 onderscheidelijk 16 mei 1978 schriftelijke opmerkingen ingediend door de Commissie van de Europese Gemeenschappen en de regering van de Bondsrepubliek Duitsland.

Op rapport van de rechter-rapporteur en de advocaat-generaal gehoord, heeft het Hof besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan.

## II — Bij het Hof ingediende schriftelijke opmerkingen

*De regering van de Bondsrepubliek Duitsland* acht de onderhavige forumovereenkomst geoorloofd en meent dat zij niet per se in de weg staat aan compensatie met rechten die uit hetzelfde hoofdcontract voortvloeien, zodat zij, vanwege de competentieclausule, anders langs de weg van een vordering voor een ander gerecht hadden moeten worden geldend gemaakt.

a) Artikel 17 van het Verdrag laat de contractpartijen vrij de bevoegde gerechten aan te wijzen; afgezien van vormvragen en daargelaten de grenzen, in artikel 17, tweede alinea, aan de geoorloofdheid van zulke overeenkomsten gesteld, kunnen partijen vrijelijk beslissen welke rechterlijke instanties in de verdragsstaten bevoegd zullen zijn. De litigieuze clausule is voldoende bepaald; zij is bijzonder evenwichtig, omdat zij beantwoordt aan de voornaamste attributieregel van het Verdrag van 1968, artikel 2, en zij trekt de ene partij niet voor bij de andere. De eerste vraag van de Bundesgerichtshof dient derhalve bevestigend te worden beantwoord.

b) In de tweede vraag gaat het erom of uit artikel 17 van het Verdrag van 1968 noodzakelijkerwijze volgt dat een beroep op compensatie, ten exceptieve gedaan voor een gerecht dat volgens het Verdrag niet bevoegd zou zijn tot kennisneming van een op dezelfde vordering berustende actie, niet-ontvankelijk moet worden verklaard.

Volgens algemeen aanvaarde beginselen, zouden voor zodanige compensatie niet de bevoegdheidscriteria — ratione materiae en ratione loci — gelden die aan een zelfstandige rechtsvordering — het in compensatie gebrachte vorderingsrecht betreffende — (Aufrechungsforderung) worden gesteld. In de artikelen 11, tweede alinea, 14, derde alinea, van het Verdrag van 1968 wordt een reconventio-

nele vordering met zoveel woorden toegelaten, ondanks de toekenning van een exclusieve bevoegdheid ratione materiae; a fortiori moet er dan in beginsel, ongeacht competentievoorwaarden, een beroep op compensatie kunnen worden gedaan.

Toch komen er competentievragen om de hoek kijken, en wel in verband met het feit dat compensatie de rechter goeddeels aanleiding geeft tot dezelfde verificaties die ook in geval van een reconventionele eis moeten worden verricht. Volgens de Bundesgerichtshof zou zonder een bevoegde Duitse rechter en zonder een burgerlijke „rechtsweg" de in compensatie gebrachte vordering in het geheel niet aan bod kunnen komen; de principiële incompententie zou er in zulke gevallen via het dwingende Duitse procesrecht toe leiden dat er over de compensatoire vordering geen rechtsgeldige uitspraak kan worden gedaan.

Uit het feit dat partijen voor een bepaalde vordering een compromis aangingen, heeft de Bundesgerichtshof bovendien afgeleid dat die zelfde vordering voor de gewone rechter niet in compensatie kon worden gebracht; anders zou immers een geheel andere rechterlijke instantie dan de door partijen zelf gekozene zich over het bestaan dier vordering hebben uit te spreken. Aan een arbitrageclausule zouden dus dezelfde gevolgen verbonden zijn als aan een bepaling waarbij partijen de compensatiemogelijkheid met zoveel woorden uitsluiten; en zulk een clausule wordt algemeen aanvaard. Daarentegen heeft de Bundesgerichtshof uit een forumovereenkomst waaraan, ratione loci of ratione materiae, strikt nationale werking toekomt, niet afgeleid dat er voor een andere rechter dan de door partijen gekozene, geen beroep op compensatie zou mogen worden gedaan. Ten aanzien van de gevolgen, welke er voor de toelaatbaarheid van een beroep op compensatie zou mogen worden gedaan. Ten aanzien van de gevolgen, welke er voor de toelaatbaarheid van een beroep op compensatie aan toe komen, heeft de Bundesgerichtshof een internationale forumovereenkomst met een arbitrageclausule gelijk gesteld.

Partijen kunnen een ten exceptieve gedaan beroep op compensatie (voor een tot kennisneming van een vordering niet bevoegde rechter) met zoveel woorden toelaten dan wel in het algemeen, in alle rechtsgedingen, verbieden, evenals zij een reconventionele eis behoren te kunnen uitsluiten, zelfs wanneer er van verwevenheid met de oorspronkelijke vordering sprake is; artikel 6, 3e, wordt in artikel 17, tweede alinea, van het Verdrag van 1968 niet vermeld.

In casu gaat het er alleen om of een volgens artikel 17 van het Verdrag van 1968 geoorloofde forumovereenkomst die met zoveel woorden slechts het geldend maken van een vorderingsrecht via een daartoe ingestelde actie betreft, ook verbiedt dat men zich op compensatie beroept voor een tot kennisneming ener vordering niet bevoegde rechter. Zulk een verbod zou kunnen worden afgeleid uit de overeenkomst der partijen, bezien in verband met de typische belangen waarom het in artikel 17 gaat. Een algemeen oordeel daaromtrent lijkt slechts mogelijk, wanneer rechtsvergelijkend onderzoek toe zou leiden dan wel indien het Verdrag van 1968, in zijn artikel 17, veband zou leggen tussen compensatie en forumclausules.

Het ligt op de weg van de rechter de overeenkomsten tussen partijen uit te leggen ter beantwoording van de vraag of zij al dan niet beperkingen hebben willen stellen aan de mogelijkheid van een beroep op compensatie. Op het terrein dat door het Verdrag van 1968 wordt bestreken, is het zo gesteld dat het vermoeden van nauwe betrekkingen tussen elk van beide partijen en hun eigen Staten niet a priori de veronderstelling wettigt dat zij een beroep op compensatie hebben willen verbieden; dit geldt met name voor forumovereenkomsten die na de inwerkingtreding van het Verdrag van 1968 zijn gesloten. Voorts zullen de rechter-

lijke instanties hebben na te gaan of de vormvereisten van artikel 17 niet onverenigbaar zijn met het vermoeden dat men compensatie heeft willen verbieden en of er aan zodanig verbod geen bepaalde grenzen zijn gesteld in geval van faillissement of gerechtelijk akkoord dan wel — meer in het algemeen — door de eisen van een rationele procesvoering in geval van verwevenheid van vorderingen, niet-betwisting van de in compensatie gebrachte vordering of het bestaan van een in kracht van gewijsde gegane uitspraak.

Het is niet nodig zich in de onderhavige zaak over deze onderscheiden kwesties uit te spreken: uit artikel 17 van het Verdrag van 1968 volgt niet dwingend dat er geeen beroep op compensatie mag worden gedaan, en het Hof is slechts tot uitlegging van dat Verdrag — en niet van de partijovereenkomsten — bevoegd.

c) De door de Bundesgerichtshof gestelde vragen dienen derhalve als volgt te worden beantwoord:

1. Artikel 17 van het Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen ... laat een contractuele clausule toe, op grond waarvan elk van beide in verschillende Staten wonende partijen bij een koopcontract alleen voor de rechter van de Staat van haar domicilie kan worden gedaagd.
2. Zulk een contractuele clausule sluit niet dwingend uit dat een contractpartij zich uit hoofde van een aan de overeenkomst onderworpen aanspraak op compensatie beroept tegenover een vordering, door de wederpartij ingesteld voor de uitsluitend ten aanzien van die verordering bevoegde rechter.

De *Commissie* betoogt in haar opmerkingen in hoofdzaak het volgende:

a) Een forumovereenkomst als die welke door partijen in het hoofdgeding is aangegaan, is niet in strijd met het beginsel van artikel 2, eerste alinea, van het Verdrag van 1968, volgens hetwelk de rechterlijke macht van de Staat waar betrokkene zijn woonplaats heeft bevoegd is. Zij leidt hoogstens tot uitsluiting van rechterlijke instanties, die men anders krachtens de artikelen 5 en 6 had kunnen kiezen. Zij strekt ertoe de reeds voorziene bevoegdheid van de rechterlijke macht der woonplaats tot een exclusieve te maken.

Men kan zich afvragen of zulk een overeenkomst als een forumovereenkomst in de zin van artikel 17 van het Verdrag is te beschouwen: wordt in zodanige overeenkomst de bevoegde rechter niet aangewezen, dan moet zij ten minste de vaststelling van de bevoegde rechter mogelijk maken. Aan die voorwaarde kan in casu niet worden voldaan, immers in de omstreden overeenkomst is slechts sprake van „de Franse" of „de Duitse" rechter, waamee de vragen naar de territoriaal bevoegde jurisdictie, naar de orde der bevoegde jurisdictie (civiele rechtbanken, arbeidsrechtbanken, ...) en de bevoegde instantie openblijven. Wat het eerste punt betreft: artikel 17 houdt ten duidelijkste in dat het voldoende is wanneer „een gerecht of de gerechten van een verdragsluitende Staat" als bevoegd zijn aangewezen; met betrekking tot de beide andere punten blijkt bij uitlegging van de forumclausule dat het om civiele rechtbanken in eerste aanleg gaat. Zo gezien, is de verenigbaarheid van de omstreden overeenkomst met artikel 17 niet aan twijfel onderhevig.

Voorts worden in de omstreden overeenkomst niet de gerechten van een enkele verdragsluitende Staat, doch die van elk van beide verdragsluitende Staten — naar de nationaliteit van de verweerder — bevoegd verklaard. En waar in artikel 17 met zoveel woorden sprake is van een overeenkomst waarbij „een gerecht of de gerechten van een verdragsluitende Staat" worden aangewezen, lijken bij letterlijke uitlegging alternatieve oplossingen onmogelijk.

Weliswaar moet artikel 17 volgens 's Hofs jurisprudentie in restrictieve zin worden uitgelegd; het is evenwel twijfelachtig of een uitlegging die zich strikt aan de tekst houdt wel met de doelstelling der bepaling te rijmen valt. Hetgeen partijen in het kader van hun autonomie overeenkwamen, had evengoed bij twee in territoriale zin onderscheiden overeenkomsten kunnen worden gestipuleerd; men had zich ook kunnen bedienen van overeenkomsten krachtens welke elk van beide partijen slechts voor de rechterlijke macht van zijn eigen Staat kan worden gedaagd. Daarmede zou men het dikwijls tegen forumovereenkomsten ingebrachte bezwaar dat in geval van geschil de economisch sterkste partij wordt bevoordeeld, uit de weg zijn gegaan.

b) De tweede vraag behoeft slechts te worden beantwoord in geval van bevestigende beantwoording van de eerste vraag.

In het algemeen dient men in bepaalde omstandigheden een ten exceptieve gedaan beroep op comensatie niet-ontvankelijk te verklaren, te weten wanneer dwingende bepalingen van procesrecht de volgens het commune recht bevoegde rechter beletten zich over het bestaan van de tegenvordering uit te spreken bij een beslissing die kracht van gewijsde zaak kan verkrijgen. Van bedoelde exceptie kan evenmin sprake zijn wanneer de contractpartijen zich contractueel met zoveel woorden hebben verbonden zich in een voor een bepaald gerecht aanhangig te maken geding niet te beroepen op compensatie met een tegenvordering welke, volgens der partijen overeenkomst, voor een ander gerecht moet worden gebracht. Naar nationaal recht is voorts aanvaard, dat ook in een overeenkomst die alleen met betrekking tot *een* partij een exclusieve internationale bevoegdheidsregeling geeft, een contractueel verbod besloten ligt zich voor een andere dan de overeengekomen rechter op compensatie met een tegenvordering als in de forumovereenkomst bedoeld, te beroepen. De vraag of zulks ook geldt wanneer werd overeengekomen dat de rechter van het land der verwerende partij bevoegd zal zijn, kan slechts worden beantwoord langs de weg van uitlegging en met inaanmerkingneming van alle omstandigheden van het geval. Mocht men bij zodanige uitlegging tot de slotsom komen dat partijen, ook wat de compensatie betreft, zijn overeengekomen dat uitsluitend de tot kennisneming van de tegenvordering bevoegde rechter bevoegd zal zijn, dan zou het in aanmerking nemen van de wil van partijen in vorenbedoelde zin wel eens onverenigbaar met het Verdrag van 1968 kunnen blijken te zijn.

In casu zijn partijen overeengekomen dat Duits recht zal worden toegepast; derhalve moet naar materieel Duits recht worden beslist of de compensatieclausule, aan dat recht getoetst, als rechtsgeldig is te beschouwen. Daarentegen dient over de vraag of die clausule procesrechtelijk kan worden aanvaard, naar procesrecht te worden beslist. Dan zal niet alleen met de tekst, doch ook met de doelstellingen van het Verdrag te rade moeten worden gegaan.

Men heeft met het Verdrag binnen de Gemeenschap een ruimte willen creëren, waarbinnen er, wat de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken betreft, homogene verhoudingen zouden bestaan; het Verdrag vestigt een systeem van rechtstreeks toepasselijke bevoegdheidsregelen, krachtens welke de gerechten in zaken van internationale aard hun bevoegdheid rechtstreeks aan het Verdrag kunnen ontlenen; het is op een gemakkelijker rechtsbedeling en op het voorkomen van contraire beslissingen gericht.

Berusten vordering en tegenvordering op dezelfde rechtsbetrekking, dan ligt het het meest op de weg van de rechter, wiens materiële recht op het onderwerp van de eis toepasselijk is, zich ook over de tegenvordering uit te spreken. In casu moet de tot kennisneming van de vorde-

ring geroepen Duitse rechter bevoegd worden geacht.

Voorts wordt tijd gewonnen en worden kosten en overbodige procedures vermeden, indien opsplitsing der procedure wordt voorkomen. Daarop wijst ook artikel 6, 3e, van het Verdrag; ten slotte zij erop gewezen dat in het Verdrag van 1968 geen opschorting van de procedure — opdat rekening zou worden gehouden met de uitspraak van de rechter die naderhand van de tegenvordering kreeg kennis te nemen — is voorzien; ook ontbreken bepalingen die een „uitspraak onder voorbehoud" mogelijk maken wanneer er over de compensatie afzonderlijk wordt geprocedeerd.

Op grond van een en ander moet worden geconcludeerd dat forumovereenkomsten die beperkingen stellen aan de mogelijkheid zich op compensatie met connexe vorderingen te beroepen, als met het Verdrag van 1968 onverenigbaar zijn te beschouwen.

III — Mondelinge behandeling

De Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door haar juridisch adviseur R. Wägenbaur, is ter terechtzitting van 20 september 1978 gehoord. De advocaat-generaal heeft ter terechtzitting van 12 oktober 1978 zijn conclusie genomen.

## Ten aanzien van het recht

1 Overwegende dat de Bundesgerichtshof bij beschikking van 1 februari 1978, ingekomen op 27 februari 1978, het Hof krachtens het Protocol van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (hierna te noemen: „het Verdrag"), vragen heeft gesteld inzake de uitlegging van artikel 17 van het Verdrag;

2 Overwegende dat de firma Nikolaus Meeth, kozijnenfabriek en houtverwerkende onderneming, gevestigd te Piesport/Moezel (Bondsrepubliek Duitsland), verweerster in het hoofdgeding en verzoekster in revisie, met de vennootschap met beperkte aansprakelijkheid Glacetal, gevestigd te Vienne/Estressin (Frankrijk), verzoekster in het hoofdgeding en verweerster in revisie, een contract — betreffende de levering van glas door laatstgenoemde aan eerstgenoemde — is aangegaan;

dat er tussen partijen is overeengekomen dat op het contract Duits recht van toepassing zal zijn, dat Piesport de plaats van tenuitvoerlegging van het contract is en dat „iedere door Meeth tegen Glacetal in te stellen rechtsvordering bij de Franse gerechten dient aanhangig te worden gemaakt"; daartegenover „iedere door Glacetal tegen Meeth in te stellen rechtsvordering voor de Duitse gerechten aanhangig [diende] te worden gemaakt;"

dat de Franse onderneming, toen Meeth haar bepaalde leveringen niet betaald had, haar schuldvordering aanhangig heeft gemaakt bij de — op grond van verweersters domicilie bevoegde — rechtbank te Trier, die de Duitse firma tot betaling van haar schuld heeft veroordeeld;

3 dat Meeth zich in die instantie tegenover Glacetals vordering heeft beroepen op een tegenvordering tot vergoeding van schade, beweerdelijk geleden als gevolg van het feit de Franse firma haar contractuele verplichtingen te laat of gebrekkig was nagekomen;

dat de rechters in eerste instantie het beroep op compensatie dier vordering met de door de Franse firma gevorderde verkoopprijs hebben verworpen, op grond van hun oordeel dat Meeth tot staving van haar schadevordering geen overtuigend bewijs zou hebben bijgebracht;

dat het Oberlandesgericht te Koblenz, waar de zaak in hoger beroep aanhangig is gemaakt, de vordering van de Franse firma heeft erkend, zij het met een voorbehoud ten aanzien van de gevolgen van een inmiddels — ter afwending van faillisssement — aangegaan akkoord;

dat het Oberlandesgericht het door verweerder ten exceptieve gedaan beroep op compensatie van de verkoopprijs met de door Meeth ingestelde vordering heeft verworpen op grond dat de te compenseren vordering volgens de in het contract opgenomen forumovereenkomst niet aan de kennisneming van de Duitse rechter zou mogen worden onderworpen;

dat de Bundesgerichtshof, kennis genomen hebbende van de tegen bedoeld arrest ingestelde eis in revisie, op grond van zijn oordeel dat de oplossing der vraag van de uitlegging van artikel 17 van het Verdrag afhangt, het Hof te dier zake twee prejudiciële vragen heeft gesteld;

De eerste vraag

4 Overwegende dat de eerste vraag luidt als volgt:

„Laat artikel 17, eerste alinea, van het Verdrag een overeenkomst toe, op grond waarvan elk van de beide in verschillende Staten wonende partijen bij een koopcontract alleen voor de rechter van haar eigen Staat kan worden gedaagd?";

5 Overwegende dat volgens artikel 17, eerste alinea „indien bij een schriftelijke overeenkomst . . . partijen . . . een gerecht of de gerechten van een verdrags-

sluitende Staat hebben aangewezen voor de kennisneming van geschillen welke naar anleiding van een bepaalde rechtsbetrekking zijn ontstaan of zullen ontstaan, . . . dit gerecht of . . . de gerechten van die Staat bij uitsluiting bevoegd [zijn]";

dat in geval van wederkerige attributie van rechtsmacht zoals die geschied is in het contract welker uitvoering de inzet van het geding vormt, bij uitlegging van deze bepaling een moeilijkheid rijst, verband houdende met het feit dat artikel 17 spreekt van de aanwijzing — door partijen bij het contract — van een [enkel] gerecht of de gerechten van een [enkele] Staat;

dat deze formulering, ingegeven door de in het zakenleven meest gangbare praktijk, evenwel niet in die zin mag worden uitgelegd dat zij partijen de mogelijkheid ontneemt ter afdoening van eventuele geschillen twee of meer gerechten aan te wijzen;

dat dit standpunt zijn rechtvaardiging vindt in de overweging dat artikel 17 berust op de erkenning van de partijautonomie, wat betreft de attributie van rechtsmacht aan jurisdicties, geroepen tot kennisneming van onder het Verdrag vallende en in artikel 17, tweede alinea, niet met zoveel woorden uitgezonderde geschillen;

dat zulks met name heeft te gelden in een geval waarin partijen, langs de weg van zulk een clausule, over en weer rechtsmacht hebben toegekend aan de jurisdicties, in de algemene regel van artikel 2 van het Verdrag bedoeld;

dat die coïncidentie zulk een clausule niet zinledig maakt aangezien zij er toe leidt dat partijen in hun betrekkingen zich van andere, facultatieve, attributies van rechtsmacht als in de artikelen 5 en 6 van het Verdrag bedoeld, niet mogen bedienen;

6 dat de eerste vraag derhalve in die zin is te beantwoorden dat artikel 17, eerste alinea niet in die zin is te verstaan dat zij een contractuele clausule uitsluit, volgens welke de beide, in verschillende Staten gevestigde, partijen bij een koopcontract ieder slechts voor de rechter van hun eigen Staat kunnen worden gedagvaard;

De tweede vraag

7 Overwegende dat de tweede vraag luidt als volgt:

„Sluit een volgens artikel 17, eerste alinea, van het Verdrag geoorloofde overeenkomst van de in vraag 1 bedoelde inhoud dwingend elke compensatie uit,

die een contractpartij uit hoofde van een aan de overeenkomst onderworpen aanspraak tegenover de door de andere partij ingestelde vordering voor de inzake deze vordering bevoegde rechter wil inroepen?"

8 Overwegende dat de attributie van rechtsmacht volgens artikel 17, eerste alinea, plaats heeft voor de kennisneming van geschillen welke „naar aanleiding van een bepaalde rechtsbetrekking" zijn ontstaan of zullen ontstaan;

dat de vraag in hoeverre een gerecht, geadieerd krachtens een wederkerige attributie van rechtsmacht zoals die in het contract van partijen te vinden is, bevoegd is zich uit te spreken over een beroep op compensatie, door een der partijen in verband met de omstreden verplichting gedaan, moet worden beantwoord met inaanmerkingneming van de eisen, verbonden aan de eerbiediging van de partijautonomie, waardoor men zich, naar hiervoor werd overwogen, in artikel 17 heeft laten leiden, en van de behoeften der proceseconomie, welke aan het gehele Verdrag, waarvan het artikel deel uit maakt, ten grondslag ligt;

dat artikel 17, bezien in het licht van deze dubbele doelstelling, niet in die zin is te verstaan dat het de rechter, die krachtens een forumclausule als vorenbedoeld werden geadieerd, belet een beroep op compensatie, dat met de omstreden rechtsbetrekking is verweven, in aanmerking te nemen, indien hij zulks met de bewoordingen en de zin der forumclausule in overeenstemming acht;

9 dat de tweede vraag derhalve in die zin dient te worden beantwoord dat artikel 17, eerste alinea, van het Verdrag niet aldus is te verstaan dat het de rechter, geadieerd krachtens een forumclausule als in het antwoord op de eerste vraag omschreven, de mogelijkheid ontneemt een beroep op een met de litigieuze rechtsbetrekking verweven compensatie in aanmerking te nemen;

Ten aanzien van de kosten

10 Overwegende dat de kosten, door de regering van de Bondsrepubliek Duitsland en door de Commissie wegens indiening hunner opmerkingen bij het Hof gemaakt, niet voor vergoeding in aanmerking komen;

dat de procedure ten aanzien van partijen in het hoofdgeding als een voor de Bundesgerichtshof gerezen incident is te beschouwen, zodat deze laatste over de kosten heeft te beslissen;

HET HOF VAN JUSTITIE,

uitspraak doende inzake de vragen, door de Bundesgerichtshof bij beschikking van 1 februari 1978 gesteld, verklaart voor recht:

1. **Artikel 17, eerste alinea, van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, is niet in die zin te verstaan dat het een contractuele clausule uitsluit, volgens welke de beide, in verschillende Staten gevestigde, partijen bij hun koopcontract ieder slechts voor de rechter van hun eigen Staat kunnen worden gedagvaard;**

2. **Artikel 17, eerste alinea, van het Verdrag van 27 september 1968 is niet in die zin te verstaan, dat het de rechter, ingeval van een forumclausule als in het antwoord op de eerste vraag bedoeld, belet een beroep op compensatie, dat met de omstreden rechtsbetrekking is verweven, in aanmerking te nemen.**

Kutscher Mertens de Wilmars Mackenzie Stuart Pescatore

Sørensen O'Keeffe Bosco

Uitgesproken te Luxemburg op negen november negentienhonderdachtenzeventig.

De griffier

A. Van Houtte

De president

H. Kutscher

## CONCLUSIE VAN DE ADVOCAAT-GENERAAL F. CAPOTORTI VAN 12 OKTOBER 1978 [1]

*Mijnheer de President,*
*mijne heren Rechters,*

1. In de uitoefening van zijn bevoegdheid tot uitlegging van het Verdrag van Brussel van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, vond het Hof gelegenheid aandacht te schenken aan artikel 17 van dat Verdrag waarin, naar men weet, de „prorogatie van rechts-

1 — Vertaald uit het Italiaans.